

Slåttergubben heter så eftersom den blommar vid samma tid på året som man förr i tiden slog ängarna för att få hö till vinterfoder åt korna. Denna blomma är nu ganska sällsynt.

Svettig rapport från slåtterängen 2015

För tjugofjärde gången¹ anordnades lördagen den 15 augusti slåtter inom Björkby- Kyrkvikens naturreservat. Liksom tidigare år genomfördes slåttern som ett samarbete mellan Vallentuna församling, Vallentuna naturskyddsförening, Hembygdsföreningen och kommunens Parkavdelning. Vädret var slåttervänligt. Solen sken bakom lätta moln och en måttlig vind blåste.

Vi höll i år till på ängen omedelbart öster om villa Kullen. Fyra spelmän från Löv och Knaver spelade nyckelharpor. (Ingrid, Per-Holger, Peder och Maud), Det går så lätt att slå och räfsa till tonerna av Fredriks gånglåt, Tobogubben, Stendöspolska, gånglåt från Östbjörka mfl.

Marken inom naturvårdsreservatet tillhör Stockholms stift resp Vallentuna kommun. Stiftets andel förvaltas av egendomsnämnden. Egendomsnämndens chefstjänsteman och förtroendevalda hade inbjudits men de hade tyvärr förhinder. Valet av plats för årets slåtter gjordes i samråd med kommunens parkavdelning.

Höga krav på vätskebalansen tillgodosågs med cider. Vid picnic-lunchen bjöds på avocadosallad från Pizzeria Istanbul.

Information om slåttern hade givits i Kyrknyckeln och i Naturskyddsföreningens medlemsbulletin. Vi blev inte så många denna gång, utöver spelmännen ca 8 unga och gamla, ivriga ängsvårdare, som deltog med liar, busksaxar och räfsor och vi kunde vid slutet av dagen notera att en rätt stor yta blivit röjd. Det slagna höets hämtades av ägaren till Björkby.

Varför håller vi på?

Syftet med naturvårdsområdet Björkby-Kyrkviken är enligt skötselplanen bl a "att bevara ett välfrekventerat friluftsområde och ett attraktivt kulturlandskap m.m"

Rolf Jacobsson, som varit en trogen gäst hos oss i drygt tolv år, berättade under lunchpausen om ängshävdens historia och om det stora värdet att hävda ängsmark.

¹ Första gången vi ordnade slåtter var i juli 1991. Sommaren 2014 inställdes slåttern pga sjukdom

Svettig rapport från ängen 2015

I forna tider var det nödvändigt för bonden att samla in hö från ängen för att få foder till kreaturen under vintern. Kreaturen i sin tur gav ifrån sig gödsel, som kunde föras ut på åkern. Härav uttrycket "*Äng är åkers moder*". Relationen var ca 1: 6 dvs för ett hektar åker krävdes 6 hektar fodergivande äng. Under sommaren fick korna beta på utmarkerna och ängarna efter det dessa slagits. För dagens högmjolkande kor löses foderfrågan på annat sätt än med ängshö. Därför har hävden upphört och ängar har fått växa igen. När såg du en blåklint senast? Eller en sånglärka? Vart har de tagit vägen – alla växter och djur som vi förknippar med ljumma sommardagar på landet, en picknick i en doftande hage eller en cykeltur längs slingrande grusvägar. Sanningen är att odlingslandskapets växter och djur, den biologiska mångfalden, är på väg att försvinna. Och det går oerhört fort. I dag är två tredjedelar av fåglarna och groddjuren samt drygt en tredjedel av växterna i odlingslandskapet hotade.

Äng och hage behövs

Sveriges odlingslandskap, som utgör endast åtta procent av landets yta, har vår rikaste biologiska mångfald. Här trivs hälften av vårt lands alla växter och däggdjur samt alla kräl- och groddjur. En fjärdedel av de fåglar som häckar i Sverige har sina bon och föder upp sina ungar i det landskap som präglats av bonden. Ett exempel är sånglärkan som är beroende av stora öppna åkrar och betesmarker där den bygger sitt bo. Insekter är vår största organismgrupp och av de kring 25 000 arter som finns i Sverige har hälften sin hemvist i odlingslandskapet. Dessutom är många moss-, lav- och svamparter knutna till miljöer i detta varierade landskap. Det småbrutna och varierade odlingslandskapet har ett rikt växt- och djurliv eftersom det innehåller så många olika biotoper (livsmiljöer).

Ett bra exempel på vilken betydelse ängshävden kan ha för bevarande mångfalden är följande. Våren 2002 hittade entomologen Jan-Olov Björklund ett exemplar av den rödlistade (=utrotningshotade) lilla fjärilen *silverstreckad säckmal*. (*Colephora chalcogramella*)

Den har tidigare endast påträffats i Uppland vid ett tillfälle vid Fysingen i Uplands Väsby under 1980-talet. Den övriga utbredningen i Sverige är Skåne, Blekinge, Öland, Halland. Den är troligen utgången på många gamla lokaler.

Larven lever på stjärnblomma *Stellaria* på solvarma lokaler, gärna grusåsar. Arten är känslig för igenväxning och övergödning.

Ett glädjande bevis på värdet av att hävda ängsmarken.

Vad är en äng?

Artrikast och arttätast är ängen. På en enda kvadratmeter kan det finnas 40-50 gräs- och blomarter. Gräset slås varje år vid slåttern och helst ska markerna sedan betas. Slåttern gör att många arter samsas på liten yta eftersom ingen art kan ta överhanden. Ängen har inte gödslats, kalkats, dränerats, såtts in med vallväxter eller röjts på sten. I dag finns bara en spillra av ängsmarkerna kvar. Dagens 4 800 ha kan jämföras med närmare 1,2 miljoner ha i slutet av 1800-talet. I dag tillhör till exempel gullviva, slåttergubbe och fältgentiana de hotade arterna på ängen. Kombinationen av lieslätter och efterföljande mulbete har gett upphov till den rika örtflora, som karakteriserar ängen. Därför är det fortfarande nödvändigt att hävda ängen för att bevara mångfalden av örter och insekter. Slåttern inom Björkbyområdet är en viktig insats och helt enligt de för naturvårdsområdet gällande skötsel föreskrifterna.

När är rätta tiden för slåttern?

Lämplig tidpunkt för slåttern kan diskuteras. Är man angelägen att få hög kvalitet på det slagna höet bör slåttern ske tidigare tex i mitten av juli. Slåttergubben gav i äldre tider signalen. Den senare tidpunkt som vi har valt (1.a veckan i augusti) gynnar däremot de svagväxande örterna och de småkryp som har dessa som värdväxter.

Svettig rapport från ängen 2015

Helgmålsbön och slåttergille

Slåtterdagen avslutades traditionsenligt med en lekmanaledd helgmålsbön i Vallentuna kyrka kl 18.00. (Bilaga 1). Valet av texter och psalmer var präglad av slåtterdagens tema,

Efter helgmålsbönen blev det slåttergille i Klockargården där vi sökte efterlikna gamla tider då storbonden tackade sina lantarbetare efter avslutad slitsam skörd med riklig traktering och underhållning. Maten levererades av Pizzeria Istanbul. Som efterrätt serverades glass med hallon och chokladbiter (Fair Trade).

Rolf Jacobsson läste traditionsenligt Strindbergs magnifika berättelse om slåttern ur Hemsöborna. Vi sjöng visor tillsammans. Flera av gästerna bidrog med sång och glada historier. Det blev en kväll med stimulerande gemenskap.

Besökares reaktion

Den äng som vi i valt ut för vår slåtter ligger i omedelbar anslutning till en frekventerad promenadväg. Många passerade oss, Några promenerande med eller utan hund. En pappa motionerade springande med barnvagnen framför sig. Några kom cyklande. Alla erbjuds lite extra motion på ängen genom att ta ett tag med lie eller räfsa men alla avböjde erbjudande med en mångfald olika skäl men glatt hejande till alla oss svettiga slåtterarbetare.

Skaldernas syn på slåtter

Så här skaldar skalden Erik Axel Karlfeldt²

*I denna tid, då allting slås
i kras med järn och gull,
finns endast ett som ej förgås
och det är jordens mull
Men den som hejdar växtens fart
och lägger jord igen
begår en synd av grövre art
än den som dräper män.*

En annan skald sjunger så här;³

*Nu är det soligt och varmt på näset,
Som insjön famnar med ögon blå,
Och fröna skallra i penninggräset,
Och alle man skola ut och slå.
Här har jag slipsten och här min bytta
Och mat i väskan till ängen ut!
Nu är det fråga att göra nytta,
i får nog svettas, förrn det tar slut*

*Se så, nu börjas, se gräset ligger
omkull i rippet när slåttern går
Förgäves blomman om livet tigger
nu är det slut, hennes korta vår
Så mänskan faller ifrån sin stängel
när skördarn kommer med lien sin.
men tätt i spåren där går en ängel
som räfsar samman och bärgar in.*

Slutord

Tack till alla som på olika sätt stött vårt slåtterarrangemang inom Björkbyområdet. Förhoppningen är att vi under kommande år kan lansera slåttern som en aktiv del av församlingens strävan att vara miljöcertifierad.

Med vänlig hälsning och något valkiga händer.

Vid tangentbordet.

Åke T

²) Ur "Till en jordförvärvare" av Erik Axel Karlfeldt. Dikten ingår i Flora och Bellona utgiven 1930.

³) Ur "Skördemannen" skriven av Carl Anton Wetterbergh, född 6 juni 1804 i Jönköping, död 31 januari 1889 i Linköping, svensk läkare och författare, mest känd under pseudonymen Onkel Adam

BILAGA 1

VÄLKOMMEN TILL

HELGSMÅLSBÖN

lördagen den 15 augusti 2015 kl.18.00

inför

Elfte söndagen efter Trefaldighet

Tema = Tro och Liv

- 1 Storklockans budskap
- 2 Klockringning
- 3 Välkommen - Om psalmen 11
- 4 ***Psalm 11 "O store Gud...."***
- 5 Bön vid komposten
- 6 ***Psalm 512 "Det ringer till vila....."***
- 7 Textläsning Ep; Rom 3:21-28
- 8 ***Psalm 504 "Nu i tysta skuggan fången..."***
- 9 Textläsning Ev; Lukas 18:9-14
- 10 ***Psalm 202 "De blomster som i marken bor.."***
- 11 Diktläsning
- 12 Bön för naturen (124)
- 13 ***Psalm 751 "O, vad världen nu är skön..."***
- 14 Välsignelsen
- 15 Postludium

alla

Medverkande

Ineta Zigure

Åke T Carlestam

Rolf Jacobsson

Alf Sigling

Anm.

Helgsmålsbönen utgör avslutning på den slätter som församlingen denna dag arrangerat inom Björkby-Kyrkviken området